

'HET BOTTE NAZI-LISTIGHEIDJE'

ging: in de nacht van 5 op 6 mei ging het GAB-Arnhem gedeeltelijk in vlammen op.

Twee maanden later, in juli, dook van Lier onder.¹

In diezelfde maand bleek, dat de gemeentepolitie, Rauters toezeggingen ten spijt, tòch ingeschakeld moest worden bij de maatregelen tegen hen die de door de *Fachwerber* ondertekende beschikkingen naast zich neergelegd hadden. 'Personen die weigeren te gaan werken in Duitsland, moeten worden voorgeleid voor het gewestelijk arbeidsbureau', aldus secretaris-generaal Frederiks in een van zijn besprekingen met burgemeesters. 'Aan spreker is niet toegezegd dat de burgemeesters in deze aangelegenheid uitgeschakeld zullen worden' (dat was nu juist wèl toegezegd: de 'contractbrekers' moesten zich eigener beweging bij de *Sicherheitspolizei* melden) 'maar de politie zal eerst in laatste instantie worden ingeschakeld . . . De eisen van de bezettende macht moeten worden nagekomen.'²

★

De arbeidsinzet naar Duitsland heeft van meet af aan tot verzet geleid. Men vindt dat verzet weerspiegeld in de houding van talloze werklozen die in '40 en '41 weigerden naar Duitsland te vertrekken of die, daar gearriveerd, besloten, eigenmachtig naar Nederland terug te keren. Zeer velen onder hen vonden in bezet gebied hulp: hulp bij ambtenaren die er voor zorgden dat zij steun bleven ontvangen, hulp bij de rechterlijke macht die met de berechting van werkweigerders traineerde, hulp tenslotte bij de diaconieën en bij particulieren die geld inzamelden om werkweigerders en 'contractbrekers' in staat te stellen, het hoofd boven water te houden. Ten behoeve van die twee groepen kwam in Apeldoorn (het is wellicht ook elders gebeurd) in de herfst van '41 een aparte organisatie tot stand, 'De helpende hand', die per maand ca. f 3 000 bijeenbracht hetwelk in bedragen van f 15 tot f 20 per week uitgekeerd werd. 'Op straat schreeuwde men elkaar de hulpadressen toe' - en de vier belangrijkste leden van de groep werden in april '42 door iemand aan

¹ Hij kon spoedig weer boven water komen toen Boening had doen weten dat hem geen gevaar dreigde. Zijn functie mocht hij toen niet meer uitoefenen. Als waarnemend-directeur-generaal van het rijksarbidsbureau werd hij opgevolgd door J. A. Knetsch, tevoren referendaris bij het rijksarbidsbureau. ² 'Verslag van bespreking van secr. gen. mr. Frederiks met burgemeesters uit de Achterhoek, 23 juli 1942' in J. J. G. Boot: *Burgemeester in bezettingstijd*, p. 375-76.